

ЛУСИ КАЛАНТИ ЕПИЛОГ НА ЛУСИ КАЛАНТИ

Превод от английски: Паулина Мичева, 2017

chitanka.info

*Ти две неща остави ми в
наследство —
едното бе любов,
а завещание такова да хареса
сам Бог би бил готов.
И болка ми остави — със обема
на ширното море —
разграничило вечността от
времето,
съзнанието ти — от мен.^[1]*

Емили
Дикинсън

Пол почина в понеделник, 9 март 2015 г., сред семейството си, в болничната стая, намираща се на около 180 метра от родилното отделение, в което преди осем месеца се появи на бял свят дъщеря ни Кейди. Ако ни бяхте видели, между тези две събития, в местния барбекю ресторант — как оглозваме ребърца и се смеем, пийейки бира, докато тъмнокосото бебе с дълги ресници спи в това време до нас в количката, никога не би ви хрумнало, че на Пол му остава по-малко от година. Ние самите не го осъзнавахме.

На първата Коледа след раждането на Кейди, когато тя бе на пет месеца, състоянието на Пол се влоши: първо ракът му спря да се повлиява от прицелните лекарства^[2], препоръчани му след „Гарцева“, а после и химиотерапията престана да му действа. През тези празнични дни за първи път захранихме Кейди с твърда храна: облечена в пижама на захарни бастунчета, нашата дъщеря се опитваше да погълне пюрето от ямс, докато всички други членове на семейството седяхме край празничната маса в дома на родителите на Пол в Кингман. Цялата къща бе огряна от светлините на свещите и изпълнена с радостни гласове. През следващите месеци силите все повече напускаха Пол, но въпреки тъгата, която ни изпълваше, имахме своите щастливи моменти. Организирахме си уютни домашни вечери,

прегръщахме се силно нощем и се умилявахме на ясните очички на дъщеря ни и спокойния ѝ нрав. И разбира се, Пол пишеше — отпуснат в креслото си, загърнат в топло меко одеяло. През последните месеци от живота си бе изключително фокусиран върху завършването на книгата.

След зимата дойде пролетта и розовите магнолии в нашия квартал разцъфнаха, но здравето на Пол стремително се влошаваше. В края на февруари вече не можеше да диша без кислородна маска. Изхвърлях недокоснатия му обяд върху неизядената закуска, а няколко часа по-късно добавях към купчината боклук и непипнатата вечеря. Преди той обичаше сандвичите, които правех за закуска: яйца, наденички и кашкавал. Когато изгуби апетит, почнах да правя само сандвич с яйца, после просто яйца, но накрая дори и те му идваха в повече. Дори любимите му шейкове, които винаги се стараех да правя по-калорийни и наливах в големи чаши, не му се струаха привлекателни.

Пол почна да си ляга по-рано, говорът му стана неразбираем, постоянно му се гадеше. Снимките от скенера и ЯМР на главния мозък показаха, че белодробният рак е прогресирал силно в последно време, а в мозъка му има нови тумори, включително лептоменингеална карциноматоза — рядка и опасна инфилтрация, с която обикновено пациентите живеят едва няколко месеца. Тя, освен това води и до рязка неврологична деградация.

Новината за нея се отрази много зле на Пол. Той не говори много за това, но като неврохирург знаеше отлично какво означава тази диагноза. Беше се примирил с факта, че му остава малко време живот, но перспективата за неврологичен упадък буквално го опустоши: за него бе истинска агония, че ще загуби смисъла в живота си. С онколожката на Пол обсъдихме приоритетната задача за нас: да съхраним яснотата на ума му възможно най-дълго. Записахме го за участие в ново клинично изследване, уредихме консултация с невроонколог и с екипа за палиативна помощ^[3], за да обсъдим какви възможности ни предоставя болницата. Целта ни бе една: да осигурим оптимално качество на живот на Пол през последните му месеци. Полагах усилия да съм силна, но сърцето ми се свиваше при мисълта за страданията, които му предстоят; осъзнавах, че му остават само

седмици живот — а може би и по-малко. Държахме се за ръце, а аз си представях погребението му. Не знаех, че ще умре след няколко дни.

Последната събота на Пол я прекарахме в уютната ни дневна сред най-близките ни роднини. Той седеше на креслото си и държеше Кейди на ръце, баща му се бе настанил на съседното люлеещо се кресло, а ние с майка му — на близкия диван. Пол тананикаше нещо на дъщеря ни и я полюляваше леко в скута си. Тя се усмихваше широко, без да обръща внимание на тръбичката в носа на баща си, която му доставяше кислород. Светът на Пол се бе смалил: по негова молба вече не идваха хора, които не бяха роднини. Той ми бе казал: „Искам всички те да знаят, че ги обичам, въпреки че не се виждаме. Ценя високо приятелството им и една допълнителна чаша «Ардбег» няма да промени това“. В онзи ден той не написа нищо. Текстът на тази книга бе само частично завършен и Пол си даваше сметка, че едва ли ще го завърши; вероятно нямаше да има толкова сила, яснота на ума и време.

За да се подготви за клиничното изследване, бе спрял да приема всекидневните си лекарства от прицелната терапия, които и без това в последно време бяха малко ефективни. Съществуваше риск заради това ракът да се развие по-бързо, „да избухне“. За да следи състоянието му, онколожката му ме помоли да записвам на видео как изпълнява една и съща задача. Така щеше да е по-видима всяка промяна в говора и походката му.

„Април е най-безмилостният месец“, четеше Пол на глас от поемата „Пустата земя“ на Т. С. Елиът, която си бе избрал, докато аз го записвах с камерата.

*Той изтръгва люляци от мъртвата земя,
размесва спомен и желание,
разбърква тъмни корени със пролетния дъжд.*

Цялото семейство се разкикоти, когато Пол остави книгата обърната в скута си и продължи да рецитира наизуст, въпреки че това не бе част от задачата.

— Типично в негов стил! — усмихна се майка му.

На следващия ден, неделя, се надявахме да прекараме все така спокойно. Ако Пол се чувстваше достатъчно добре, смятахме да отидем на църква, а после да заведем Кейди и братовчедка ѝ на детските люлки в парка на върха на хълма.

Все още се опитвахме да преглътнем последните неприятни новини, споделяхме скръбта си и се наслаждавахме на времето, прекарано заедно.

Но времето ни изпревари.

Рано сутринта в неделя докоснах челото на Пол и установих, че има треска, 40°C, макар че се чувстваше сравнително добре и нямаше никакви други нови лоши симптоми.

С Пол, баща му и брат му Суман отидохме до Спешното в болницата и се върнахме след няколко часа при останалите от семейството, като започнахме да му даваме предписаните антибиотици — лекарите предположиха, че има пневмония (рентгеновите снимки бяха размити, защото дробовете му бяха осеяни с тумори, заради които инфекцията можеше да не се забележи). А може би просто ракът бе прогресирал наистина много бързо? В следобедните часове Пол подремна спокойно, но бе наистина тежко болен. Разплаках се, докато го наблюдавах как спи, после отидох в дневната, при баща му, който също плачеше. Пол вече ми липсваше.

В неделя вечерта състоянието му значително се влоши. Той приседна на ръба на леглото ни, мъчейки се да си поеме дъх. Това не се бе случвало досега. Повиках линейка. Когато се върнахме в Спешното и този път го сложиха на носилка, а родителите му вървяха след нас, той се обърна към мен и ми прошепна:

— Може би това е краят.

— До теб съм.

Персоналът на болницата го посрещна сърдечно, както винаги. Но щом видяха състоянието му, се разбързаха. След първоначалния преглед му сложиха маска на носа и устата, за да подпомогнат дишането му чрез ВІРАР — поддържаща система, която изпраща силен механизирани поток въздух при всяко вдишване, като върши по-голямата част от дишането вместо пациента. Макар да помага на дихателния процес, апаратът може да бъде крайно неудобен: той е

много шумен и тежък, при всяко вдишване устните на човека се разтварят както при кучетата, които подават глави през прозореца на автомобил, докато той е в движение. Стоях до носилката на Пол, наведена над него, и го държах за ръка, когато започнаха да се разнасят ритмичните звуци на апарата.

Съдържанието на въглероден диоксид в кръвта му бе критично високо, което бе признак за големи затруднения с дишането. Съдейки по анализа на кръвта, излишъкът на въглероден диоксид се бе натрупвал през дните и седмиците, в които ракът бе прогресирал. Тъй като мозъкът на Пол вече бе привикнал към завишеното му съдържание, той оставаше в съзнание. Наблюдавахме случващото се. Като лекар напълно осъзнавахме какво означават лошите резултати от тестовете. Аз също го разбирах, докато вървах зад носилката, с която го водеха към Интензивното отделение — там, където толкова много от неговите пациенти се бяха борили за живота си преди и след мозъчните си операции, а роднините им седяха смазани на пластмасовите столове край леглата им.

— Ще ме интубират ли? — попита ме той в промеждутъците между вдишванията с апарата. — Трябва ли да ме интубират?

През цялата вечер Пол обсъжда въпроса с лекарите, семейството си и после отново с мен, насаме. Около полунощ дойде реаниматологът, дългогодишен негов наставник, за да обсъди със семейството плана за лечение. Според него ВІРАР бе временно решение. Единственият възможен следващ ход бе Пол да бъде интубиран и включен към апарат за изкуствена вентилация на дробовете. Това ли искаше той?

Основният въпрос дойде веднага: *Възможно ли бе да бъде отстранена внезапната дихателна недостатъчност?*

Притеснявахме се дали състоянието на Пол няма да се влоши толкова, че да не може да диша без изкуствената вентилация на дробовете: дали щеше да изпадне в делириум, след което да откажат някои от жизненоважните му органи, дали няма първо умът му, а после и тялото му да го предадат? Като лекари бяхме ставали свидетели на този агонизиращ сценарий много пъти. Пол обмисли алтернативата: той предпочиташе да не го интубират, бе по-склонен да приеме „помеката грижа“ и осъзнаваше, че така смъртта ще настъпи по-бързо.

— Дори да оцелея сега — каза той, мислейки за рака на мозъка си, — не съм сигурен, че имам бъдеще пред себе си, в което ще мога да водя смислен живот.

Майка му отчаяно се намеси:

— Не е нужно да вземаш решение тази нощ, Паби. Всички трябва да си починем малко.

След като се увери, че няма да бъде реанимиран, Пол се съгласи да си откъдне. Състрадателните медицински сестри му донесоха допълнителни одеяла. Загасих лампите.

Пол спа до разсъмване, баща му будуваше през цялата нощ, а аз дремнах неспокойно в съседната стая, за да имам сили — предимно психически, защото подозирах, че следващият ден може би ще бъде най-тежкият в живота ми. В шест часа сутринта се върнах на пръсти в стаята на Пол, където все още осветлението бе съвсем слабо, а мониторите на апаратите пиукаха неспирно. Той отвори очи. Говорихме отново за желанието му да не се предприемат никакви агресивни опити за предотвратяване на физическата и умствената му деградация и той попита дали може да се прибере у дома. Беше толкова болен, че се притеснявах да не страда прекалено и да умре при пренасянето, но въпреки това му обещах, че ще направя всичко възможно да го върна у дома, щом за него е толкова важно. Съгласих се, че да, може би трябва да изберем „по-меката грижа“ като вариант за поддържане на състоянието му. А имаше ли начин да пресъздадем домашния уют в болницата? Между вдишванията с апарата Пол каза:

— Кейди.

Нашата приятелка Виктория донесе бързо Кейди от къщи и тя започна своето „дежурство“ с веселото си бълбукане, щастливо сгушена в ръцете на Пол: подръпваше малките си чорапчета, тупаше с ръце по болничното одеяло, усмихваше се и гукаше, без да обръща ни най-малко внимание на апарата, който продължаваше да пуфти, докато поддържаше баща ѝ жив.

Лекарският екип се редуваше да минава през стаята, после излизаха и обсъждаха случая му в коридора, а ние и роднините му се присъединявахме към тях. Острата дихателна недостатъчност на Пол можеше да доведе до ускоряване на растежа на раковите клетки. Нивото на въглеродния диоксид в кръвта му все още се повишаваше — признак, че интубацията е наложителна. Семейството се колебаеше;

онколожката на Пол се обади: надяваше се, че кризата може да отmine, но присъстващите лекари не бяха настроени толкова оптимистично. Аз се опитвах възможно най-настойчиво да убедя всички, че Пол не желае да гасне бавно и мъчително.

— Той не иска никакви настоятелни опити на всяка цена — казах аз. — Ако няма шанс да води достоен и смислен живот, би предпочел да свали маската и да вземе Кейди на ръце.

Върнах се при леглото му. Той ме погледна, тъмните му очи бяха напрегнати над маската на апарата. Каза ми с мек, но уверен глас:

— Готов съм.

Имаше предвид, готов да свали дихателния апарат, готов да вземе морфин, готов да умре.

Семейството се събра заедно. В безценните минути след решението му всички изразихме любовта и уважението си. В очите на Пол блестяха сълзи. Той благодари на родителите си. Помоли ни да обещаем, че ще издадем ръкописа му в някакъв вид. Каза ми за последен път, че ме обича. Лекуващият го лекар пристъпи към него, за да го окуражи:

— Пол, след вашата смърт семейството ви ще се разпадне, но после ще се обедини отново, следвайки смелия пример, който им давате.

Джийван не откъсваше очи от него, а Суман му каза:

— Върви си с мир, братко.

Сърцето ми се разби на парченца, когато полегнах на последното легло, което щях даделя със съпруга си.

Мислех за другите легла, които бяхме споделяли. Осем години по-рано, още като студенти, прекарахме нощта на двоен креват в стаята с умиращия ми дядо. Бяхме принудени да съкратим медения си месец, за да се грижим за него. Събуждахме се през няколко часа, за да му даваме лекарствата. Любовта ми към Пол стана още по-силна, когато виждах как се навежда над дядо ми и внимателно изслушва последните му молби, прошепнати едва чуто. Изобщо не си представяхме подобна сцена — с Пол на смъртно легло, толкова скоро. Преди двайсет и два месеца бяхме лежали и плакали на легло в същата тази болница, но на друг етаж, когато научихме диагнозата му. Преди осем месеца, в нощта след раждането на Кейди, лежахме прегърнати в болничното ми легло и спяхме: първият ни продължителен и здрав

сън, който имах от раждането й. Спомних си за нашето празно уютно легло у дома, спомних си как се влюбихме в Ню Хейвън преди дванайсет години. Тогава се изненадахме как си бяхме паснали веднага — не само психически, но и физически — и неслучайно винаги спяхме най-добре, когато телата ни бяха преплетени едно с друго. Повече от всичко на света ми се искаше и в момента да се чувства спокойно, както преди.

Час по-късно маската му бе свалена, апаратите бяха изключени и в системата му бе вкаран морфин. Той дишаше ритмично, но кратко, и изглеждаше, че се чувства добре. Попитах го дали му е нужен още морфин и той кимна — да, но не отвори очи. Майка му седна по-близо до него, а баща му отпусна ръка на челото му. Най-накрая Пол изпадна в безсъзнание.

Повече от девет часа близките му — родителите му, братята, снахите, дъщеря му и аз — стояхме до него и наблюдавахме как диша все по-слабо и по-неритмично. Очите му бяха затворени, лицето — спокойно, а дългите му пръсти лежаха отпуснато в ръката ми. Отначало родителите на Пол се редуваха да люшкат Кейди, после я поставиха в леглото и тя се сгуши до него и заспа. Стаята бе изпълнена с любов и ми напомни за всички други стаи, в които се бяхме радвали на толкова много празници и ваканции години наред. Погалих мъжа си по косата и му прошепнах:

— Моят смел паладин...

Това бе галеното име, с което го наричах. После тихо му затананиках в ухото любимата ни мелодия, която сами бяхме измислили преди няколко месеца. Основното й послание бе: „Благодаря ти за любовта“.

Не след дълго в стаята влязоха братовчедът и чичото на Пол, последвани от нашия пастор. Отначало си припомнихме няколко семейни шеги и забавни истории; после всички започнахме да хлипаме, докато се вглеждахме в лицето на Пол и в нашите, изпълнени с болка, лица. Всички осъзнавахме безценното време, което споделяхме, макар и с тъга: това бяха нашите последни часове заедно.

Топлите лъчи на залязващото слънце започнаха да проникват в стаята през гледания на северозапад прозорец, докато дишането на Пол ставаше все по-тихо. Кейди потърка очи с пухкавите си юмручета, защото приближаваше времето й за спане, и една семейна приятелка

дойде в болницата, за да я отведе у дома. Допрях бузата ѝ до лицето на Пол: тъмните им коси стърчаха по един и същи начин, неговото изражение бе безметежно, нейното — изпълнено с любопитство, но спокойно. Любимата му дъщеря дори не подозираше, че в този момент завинаги се прощава с татко си. Тихичко запях приспивна песничка на Кейди — и на двамата, а после оставих да я отведат.

Когато се стъмни и една-единствена лампа на стената осветяваше стаята с мека светлина, дишането на Пол стана колебливо и накъсано. Цялото му тяло изглеждаше спокойно, крайниците му бяха отпуснати. Точно преди девет вечерта, с разтворени устни и спуснати клепачи, той си пое дъх, след което издиша продължително, за последен път.

Тази книга в известен смисъл е недовършена, но тя е съществен компонент от истината на Пол, от реалността, с която се сблъска той. През последната си година пишеше безспирно, вдъхновен от целта си и подтикван от безмилостното тиктакане на часовника. Започна да работи по книгата още докато бе старши резидент по неврохирургия, събуждаше се внезапно посред нощ с някоя идея и тихичко пишеше на лаптопа си, лежейки в леглото до мен; когато болестта му прогресира, работеше през следобедните часове вкъщи, водеше си записки, докато чакаше за консултация при онколожката си, разговаряше по телефона с редактора си, докато във вените му капеше химиотерапията. Където и да отидеше, винаги носеше със себе си сребристия си лаптоп. Когато върховете на пръстите му започнаха да го болят заради лечението, намерихме безшевни ръкавици, с които можеше да пише и да използва тъчпада. Всички негови консултации с лекари имаха една основна цел: да му помогнат да съхрани яснотата на ума си, която му бе нужна, за да може да продължи да пише, въпреки непоносимата умора, с която го наказваше прогресиращият рак. Той бе твърдо решен да продължи да работи.

Тази книга отразява неуморния ход на препускащото време и желанието на Пол да успее да каже всичко, което бе важно за него. Той се срещна със смъртта — изследва я, бори се с нея, прие я — и като лекар, и като пациент. Винаги бе искал да помогне на хората да разберат смъртта и да приемат своята тленност. Днес хора на четиридесет години умират все по-рядко, но самата смърт си е съвсем

обичайно явление. „Белодробният рак не е нещо екзотично“, написа Пол в имейл до най-добрия си приятел Робин. „Той е просто трагично събитие, и то съвсем реално. (Читателите) ще могат да се поставят на моето място, ще влязат в моите обувки, ще походят малко и ще си кажат: «О, значи ето за какво ставало дума... рано или късно аз самият ще се озова тук». Струва ми се, че това е целта ми. Не възнамерявам да правя сензация от смъртта, нито искам да плаша хората, просто искам да им покажа какво ги очаква в края на пътя.“

Разбира се, Пол направи много повече от това просто да им покаже своя път: той смело го измина целия.

Решението му да не извърща очи от смъртта подчертава силата на духа му — сила, която в нашата избягваща смъртта култура не почитаме достатъчно. Неговата смелост бе оформена не само от амбиция и решителност, но и от мекота, напълно противоположна на огорчението. Значителна част от живота му премина в търсене на въпроса какво прави един живот смислен и достоен за живеене и тази книга изследва точно това. Емерсън е написал: „Прорицателят винаги изрича видяното от него. Сънят му някак си бива изказан; някак си го споделя с другите с тържествена радост“. Написването на книгата бе шанс за Пол, за този смел прорицател, да изрече видяното от него, да ни научи да посрещнем смъртта с достойнство.

По-голямата част от роднините и приятелите ни не се досещаха до излизането на книгата за семейните проблеми, които имахме към края на резидентурата му. Но се радвам, че той писа за тях. Те са част от нашата истина, допълнителен елемент от историята ни, частица от борбата, изкуплението и смисъла на живота ни. Диагнозата на Пол бе като лешникотрошачка, която разчупи черупката ни и ни позволи отново да достигнем до нежността и меката сърцевина на брака ни. Вкопчихме се един в друг, за да може той да оцелее физически и за да се съхраним и двамата емоционално. Любовта ни се върна към корените си, чиста, оголена, без преструвки. И двамата се шегувахме с близките си приятели, че тайната на здравия брак е някой от двойката да се разболее смъртоносно. Имаше и друга страна: и двамата осъзнавахме, че за да се пребориш със смъртоносна болест, трябва да си изпълнен с любов — да си уязвим, добър, щедър, благодарен. Няколко месеца след поставянето на диагнозата му седяхме един до

друг в църквата и пеехме химна „Песен на Божия слуга“ и думите му носеха за нас дълбок смисъл в това време на болка и несигурност:

*Ще дяля със теб и радост, и печал,
докато не стигнем края на пътя.* ^[4]

Когато Пол научи за диагнозата си, той веднага настоя след смъртта му да се омъжа повторно. Това бе поредното доказателство колко силно копнееше да осигури бъдещето ми. Искаше за мен само най-доброто: и във финансов план, и по отношение на кариерата, и на майчинството. В същото време аз се стараех да подобря неговото настояще, да направя оставащото му време възможно най-приятно; следях за всеки нов симптом и за начина, по който се грижеха лекарите за него — това бе най-отговорната ми задача в моята собствена лекарска практика; стараех се да подкрепям амбициите му и се вслушвах в страховете му, които той ми нашепваше плахо в мрака на нашата спалня, където поне за малко се чувствахме в безопасност. Бях свидетел на това, което преживяваше, разбирах го, приемах го, утешавах го.

Бяхме неразделни — за последен път бяхме толкова близки един с друг, когато бяхме студенти в Медицинския факултет и се държахме за ръце дори по време на лекции. Сега се държахме за ръце, пъхнати в джоба на палтото на Пол, когато след химиотерапия се разхождахме навън. Той носеше зимното си палто и шапка дори след като времето се затопли.

Пол знаеше, че никога няма да остане сам и че никога няма да страда ненужно. Няколко седмици преди смъртта му лежахме в леглото ни и аз го попитах:

— Можеш ли да дишаш нормално, както съм отпуснала глава на гърдите ти?

А той отвърна:

— Само така мога да дишам.

Всеки от нас бе неразделна част от живота на другия, бяхме част от смисъла на съществуването си — за мен това бе истинска благословия.

И двамата черпехме сили от близките му, които винаги ни помагаха и ни подкрепиха в решението ни да си имаме дете. Независимо от тежкия удар, който им нанесе болестта на сина им, родителите на моя мъж бяха неизчерпаем източник на спокойствие и увереност за нас. Те наеха жилище наблизо и ни посещаваха често; баща му масажираше стъпалата му, а майка му приготвяше индийска палачинка, *доса*, с кокосово *чътни*^[5]. Пол, Джийван и Суман обикновено се излежаваха на диваните в дневната и обсъждаха „синтаксиса“ на футболните мачове. С жената на Джийван, Емили, бъбрехме някъде наблизо, докато Кейди и братовчедите ѝ Ив и Джеймс подремваха. В такива дни нашата дневна приличаше на малко и безопасно селце.

По-късно вечерта в същата тази дневна Пол, седнал в креслото си, щеше да държи Кейди на коленете си и да ѝ чете на глас Робърт Фрост, Т. С. Елиът, Лудвиг Витгенщайн, докато аз им правех снимки.

Тези простички моменти бяха наситени с красота, изящество и дори късмет, ако изобщо можем да използваме тази дума за нашата ситуация. И все пак, да, ние се чувствахме късметлии, чувствахме се благодарни: за семейството си, за приятелския ни кръг, за всички възможности, които имахме, за прекрасната ни дъщеря, за това, че се бяхме оказали достойни един за друг и бяхме отговорили на очакванията си в тези времена, които изискват абсолютно доверие и приемане на ситуацията. Въпреки че последните години от брака ни бяха тежки и изпълнени с изпитания — понякога дори непоносими, те все пак бяха най-прекрасните и най-смислените, които бях преживявала, защото точно в това време трябваше всеки ден да балансирам между живота и смъртта, между радостта и болката; това бяха дни, в които достигнах до нови дълбини на благодарността и любовта.

Благодарение на собствените си сили и на подкрепата на семейството и приятелите си Пол посрещна с достойнство всеки стадий на заболяването си — не с излишна дързост или с необоснована вяра, че „ще пребори“ или „победи“ рака, а верен на самия себе си. Искрено съжаляваше за загубата на бъдещето, което бяхме планирали, но не успяхме да осъществим, и същевременно положи усилия да си създаде ново. Плака в деня, когато научи диагнозата си. Плачеше, когато гледаше надписа, който не изтривахме

от огледалото в банята ни: „Искам да прекарам всичките си дни тук, с теб“. Плака през последния си работен ден в операционната. Не се боеше да бъде открит, да се показва уязвим, и не се притесняваше, когато го утешаваха. Макар да бе смъртоносно болен, Пол кипеше от живот; въпреки че бе физически немощен, оставаше все така енергичен, отзивчив, пълен с надежда — не за чудотворно изцеление, а за дни — колкото и малко да му оставаха, посветени на важни цели, носещи смисъл.

Гласът на Пол в неговата книга, „И дъхът стана въздух“, е силен, отличаващ се, но и някак самотен. Историята на живота му се разви по един начин, който не очаквахме, но в същото време той бе обкръжен от любов, топлина, откритост и пълна всеотдайност. Всички ние можем да бъдем различни в зависимост от времето и мястото, можем да имаме различни образи. Тук Пол се представя като лекар, пациент и като част от връзката лекар — пациент. Пише със силен глас, глас на човек, чието време изтича, глас на непримирим борец, въпреки че имаше и други отличителни черти, които не са отразени достатъчно добре в книгата. Пол притежаваше прекрасно чувство за хумор, което не личи напълно в тези страници — всъщност той бе закачливо забавен, като хлапак; освен това бе невероятно мил и нежен; и изключително много ценеше семейните и приятелските отношения.

Но това е книгата, която той написа; това е гласът, който звучеше в него в онези тежки времена; това е посланието му от това време; това е, което сътвори, когато имаше нужда да пише. Личността на Пол, която ми липсва най-много, повече дори от онзи здрав, дързък мъж, в когото някога се влюбих, е красивият, съсредоточен мъж от последната година на живота си — Пол, който написа тази книга. Да, този мъж бе крехък и раним, но не и слаб.

Пол бе горд от тази книга, която бе кулминация на любовта му към литературата — веднъж ми каза, че намира повече утеха в поезията, отколкото в Библията. Гордееше се и със способността си да превърне случилото се с него в красива и убедителна история за възможността да се живее със смъртта.

Когато през май 2013 г. Пол съобщи с имейл на най-добрия си приятел, че има рак, му написа следното: „Добрата новина е, че вече

съм преживял двете Бронте^[6], Кийтс и Стивън Крейн. Лошата е, че още нищо не съм написал“. Неговото пътуване бе трансформация — от едно страстно призвание към друго, от съпруг към баща, и най-накрая, разбира се, от живота към смъртта, последната трансформация, която очаква всички ни.

Гордея се, че бях негов спътник в това пътуване, включително и във времето, когато писа тази книга — занимание, което му позволи да живее с надежда и да изпита тази деликатна радост от възможността да твори и да създава, за която той писа толкова красноречиво, до самия си край.

Пол бе погребан във върбов ковчег в края на една поляна в планината Санта Круз, от която се открива гледка към Тихия океан и към крайбрежието, пазещо толкова спомени — весели походи, угощения с морска храна, празненства за рождени дни. Два месеца преди смъртта му, през един топъл януарски уикенд, потопихме пухкавите крачета на Кейди в солената океанска вода на плажа отдолу. Пол не се интересуваше от това какво ще се случи с тялото му, след като умре, и бе оставил на нас да решим какво да правим с него. Мисля, че взехме правилно решение. Гробът му гледа на запад, към океана, от който го делят около десетина километра зелени хълмове. Около него — възвишения, покрити с диви треви, хвойнови дървета и жълти млечки. Докато седиш там, можеш да чуеш вятъра, чуруликащите птици, драскащите по дърветата катерици. Пол стигна дотук, следвайки своите правила, и неговият гроб му подхожда — изглежда някак суров и достоен, място, където той заслужава да бъде, място, където всички заслужаваме да бъдем. Тук често си спомням един пасаж от благословия, която дядо ми обичаше да повтаря: „Ще се изкачим до висините и ще достигнем върховете на вечните хълмове, където ветровете са студени, а гледките — величествени“.

И все пак тук невинаги е приветливо. Вятърът е непредсказуем. Пол е погребан на наветрената страна на планината и ми се е случвало да го посещавам и под парещо слънце, и сред непрогледна мъгла, и в студен, проливен дъжд. Мястото може да бъде негостоприемно и умиротворено, претъпкано с хора и пусто — също като смъртта и

скръбта, но във всички тези свои преображения то е красиво, и мисля, че така е редно да бъде.

Посещавам гроба често, като винаги нося малка бутилка мадейра — виното от острова, на който прекарахме медения си месец. Всеки път изливам вино на тревата за Пол. Когато родителите и братята му ме придружават, седим там известно време, разговаряме и аз галя тревата, сякаш е косата на моя съпруг. Водя Кейди преди следобедния ѝ сън и тя лежи на одеялото, загледана в реещите се над главата ѝ облаци, а пръстите ѝ стискат разсеяно цветята, които сме посадили около гроба на баща ѝ.

Вечерта преди службата в чест на Пол с роднините му и около двайсетина от най-старите и най-близките му приятели се събрахме тук и изляхме толкова много уиски, че за миг се зачудих дали няма да отровим тревата.

Когато идвам на гроба, често откривам, че оставените предишния път цветя — лалета, лилии, карамфили — са с изядени глави, вероятно от елени. Това е чудесна употреба на цветята и мисля, че на Пол би му харесала. Червеите бързо „разорават“ пръстта, природните процеси следват своя ход, всеки по реда си, и ми напомнят за това, което Пол прозря и което вече съм попила дълбоко в костите си като информация: животът и смъртта са неразделими, но човек може да се справи и да намери смисъл в съществуването си въпреки това — или по-скоро, именно заради това. Случилото се с Пол е трагично, но той не допусна животът му да бъде трагедия.

Очаквах, че след смъртта му ще се чувствам опустошена и празна. Никога не съм мислила, че можеш да обичаш някого по същия начин дори след като си е отишъл, че ще продължа да изпитвам толкова силна любов и благодарност заедно с ужасната тъга и огромната болка (тя бе толкова смазваща, че се случваше да се разтрепервам и да стена под нейната тежест).

Пол го няма и ми липсва ужасно почти всяка секунда, но някак си усещам, че все още съм част от живота, който двамата създадохме заедно. К. С. Луис пише: „Смъртта не е край на съпружеската любов, а една от нейните обичайни фази — като медения месец. Всички искаме да пренесем брака си с любов и вяност и през тази фаза“.

Грижа се за дъщеря ни, поддържам отношения с роднините на Пол, издадох тази книга, работя, посещавам гроба му, тъгувам за него,

гордея се с него, продължавам да живея... любовта ми продължава — все още е жива... Не очаквах, че ще бъде така.

Когато посещавам болницата, където той живя и работи като лекар и умря като пациент, си давам сметка, че ако бе жив, щеше да допринесе много като неврохирург и учен. Щеше да помогне на безброй пациенти и техните семейства в някои от най-трудните моменти от живота им — това бе предизвикателството, което го бе привлякло към неврохирургията на първо място. Пол беше — и би продължил да бъде — добър човек и задълбочен мислител. Тази книга бе нов начин за него да помогне на другите, принос, какъвто единствено той би могъл да направи. Това не прави неговата смърт и нашата загуба по-малко болезнени. Но Пол намери смисъл в борбата си.

На стр. 106 в тази книга той написа: „Невъзможно е да се постигне съвършенство, но можеш да продължиш напред, непрестанно да вървиш по права линия към него“. Това е трудна, мъчителна задача, но той никога не се поколеба. Такъв бе подареният му живот и ето това направи от него. „И дъхът стана въздух“ е завършена, точно както и Пол бе завършен като личност.

Два дни след смъртта му написах послание в дневника за Кейди:

„Когато някой почине, хората са склонни да говорят само чудесни неща за него. Трябва да знаеш, че всички прекрасни неща, които казват сега за баща ти, са верни. Той наистина бе толкова добър и толкова смел.“

Когато си мисля за неговата цел, често се сецам за редовете от химна в „Пътешествието на пилигрима“^[7]:

*Тоз, който доблест в себе си открие,
не ще се бави и ще дойде тук...
От илюзии излишни лицето ще отмие,
мълвата хорска ще погуби с чук.
Усилно ще се труди ден и ноц
да стане пилигрим.*

Решението на Пол да погледне смъртта в очите е доказателство не само за това кой и какъв човек бе той в последните си часове, но и

какъв бе винаги. През по-голямата част от живота си Пол си задаваше въпроси за смъртта и дали би могъл да я посрещне с достойнство, запазвайки същността си. И в края мога да кажа, че отговорът на този въпрос е „Да“.

Бях негова жена и свидетел на това.

[1] Превод Владимир Виденов. — Б.пр. ↑

[2] Прицелни лекарства и терапия (таргетна терапия) — препарати, които променят химическите реакции, отговорни за растежа на туморите, и забавят развитието им. Фокусират се директно в раковите клетки, без да увреждат останалата част на организма. — Б.пр. ↑

[3] Палиативна грижа — област в медицината, фокусирана върху намаляването и превенцията на страданието на пациентите. — Б.пр. ↑

[4] Химн, написан от Ричард Гилард, 1976 г. — Б.пр. ↑

[5] Чътни (чатни) — вид индийско ястие, което прилича на лютеница, но в него, освен зеленчуци и подправки се използват и традиционни местни плодове. — Б.пр. ↑

[6] Всъщност сестрите Бронте са три и трите са писателки — Шарлот, Емили и Ан, но по-популярни са първите две и може би това е причината за коментара на автора. — Б.пр. ↑

[7] „Пътешествието на пилигрима“ — много популярна в САЩ книга на религиозния писател Джон Бъниан (1628–1688). — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.